

Yazıcızâde ‘Alî, *Selçuk-nâme -İndeksli Tıpkıbasım-*, haz. Abdullah Bakır, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, (ISBN: 978-975-16-2928-9), VIII+101+454 varak.

Ortaçağ Türk tarihinin en önemli kaynaklarından biri de Yazıcızâde Ali'nin Osmanlı Sultanı II. Murad (1421-1451)'in isteği üzerine kaleme aldığı *Tevârih-i Âl-i Selçuk (Târih-i Âl-i Selçuk)* adlı eseridir. Bu tanıtım yazısına konu olan yayın, eserin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Revan Bölümü 1391 numarada kayıtlı nüshasının Yard. Doç. Dr. Abdullah Bakır tarafından hazırlanan tıpkıbasımıdır. Eserin yazılış tarihi 827/1424 veya 840/1436-37'dir. Yazıcızâde Ali'nin hayatı hakkında fazla bir bilgi bulunmamasına rağmen, müellif eserini Türk dili bakımından kritik bir zamanda kaleme almıştır. II. Murad, ilmi faaliyetlere büyük destek vermiş ve ilim adamlarını himaye etmiştir. Bu dönemde pek çok Arapça ve Farsça eser Türkçe'ye çevrilmiştir. Yazıcızâde Ali de eserini yazarken bu akımdan fazlasıyla etkilenmiştir. Yazıcızâde evvelâ İbn Bîbî'nin *el-Evâmirü'l-Âlâ'iyye fi'l-umûri'l-Âlâ'iyye* adlı Farsça eserini Türkçe'ye tercüme etmeyi düşünmüş, ancak müellifin yazdığı bazı yerleri çıkarıp kendi eklemelerini yapmasıyla tercüme farklı bir mahiyet almıştır. Yazıcızâde'nin yapmış olduğu eklemeler nedeniyle eser sadece Türkiye Selçukluları tarihi olmaktan çıkmış, İslâm öncesi Türk tarihi, Selçuklu, Hârezmşâh, Moğol, Gazneliler, Anadolu Beylikleri ve ilk devir Osmanlı tarihinin anlatıldığı orijinal bir kaynak mahiyetini almıştır. Yazıcızâde Ali eserini yazarken, İbn Bîbî'nin *el-Evâmirü'l-Âlâ'iyye fi'l-umûri'l-Âlâ'iyye*, Râvendî'nin *Râhatü's-sudûr ve âyetü's-sürur* ve Reşîdü'd-dîn Fazlullâh'ın *Câmi'ü't-tevârih* adlı eserlerinin yanı sıra eski Oğuz destanlarından ve Uygurca *Oğuz-nâme*'den de yararlanmıştır.

Tevârih-i Âl-i Selçuk, toplam dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türk ve Moğol boylarının tarih ve şecerelerinin yanında, Oğuz boylarının menşei, damga ve ongunları ile Türklerin menşeinin Hz. Nûh'un oğlu Yâfese'ye dayanması hakkındaki bilgiler yer almaktadır. Bu bölüm Oğuzlar ile ilgili önemli malûmat içermesi nedeniyle, Türk kültür tarihi açısından da son derece önemlidir. Yazıcızâde bu bölümü yazarken *Câmi'ü't-tevârih*'ten ve *Oğuz-nâme*'den önemli ölçüde istifade etmiştir.

İkinci bölümde Selçukluların tarih sahnesine çıkışı, Selçuklu hanedan mensuplarının faaliyetleri, Sultan Tuğrul Bey (1040-1063)'in tahta çıkması ve Irak Selçukluları hakkında bilgiler yer almaktadır. Müellif bu bölümü önemli ölçüde Râvendî'nin *Râhatü's-sudûr ve âyetü's-sürur* adlı eserinden almıştır.

Üçüncü bölüm eserin en kapsamlı kısmıdır. Bu bölümde İbn Bibî'nin *el-Evâmirü'l-Âlâ'iyye fi'l-umûri'l-Âlâ'iyye* adlı eserinin tercümesi yer almaktadır. Bu bölümde I. Gıyâseddîn Keyhüsrev (1192-1196, 1205-1211)'den başlayarak Türkiye Selçuklu tarihi anlatılmıştır. Yazıcızâde bu bölümü Türkçeye çevirirken bazı ilaveler yapmıştır. İbn Bibî'nin Alâeddin Atâ Melik el-Cüveynî'yi övdüğü kısımları çıkararak yerine kendisinin II. Murad'a yazdığı methiyeleri koymuştur.

Eserin dördüncü bölümü ise, Gâzân Han (1295-1304)'ın İlhanlı tahtına geçmesi, bu dönemde Anadolu'nun siyasî ve içtimâî durumu ve Osmanlıların soyu hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Tevârih-i Âl-i Selçuk hakkında verdiğimiz bu genel bilgilerden sonra, şimdi Yard. Doç. Dr. Abdullah Bakır'ın çalışmasına geçebiliriz. Araştırmacı 2009 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı'nda kabul edilen doktora tezini 2010 yılında "*Tevârih-i Âl-i Selçuk (Selçuklu Tarihi)*" adıyla Çamlıca Basım Yayınları'ndan bilim dünyasına sunmuştur. Bu çalışma eserin transkripsiyonunu ve nüshalar arasındaki farklılıkları araştırmacılara göstermiştir. Araştırmacı, burada kısaca tanıtacağımız çalışması ile de, Türk tarihi kaynaklarını basmayı öncelik sayan Türk Tarih Kurumu Yayınları aracılığıyla eserin tıpkıbasımını okuyucularla buluşturmuştur. *Tevârih-i Âl-i Selçuk*'un bilinen bütün nüshalarını değerlendiren araştırmacı, eserin tıpkıbasımı için daha tam ve güvenilir olarak gördüğü Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü'nde 1391 numara ile kayıtlı bulunan nüshayı esas almıştır. Araştırmacının gördüğü diğer yazma nüshaları ise şunlardır: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Nüshaları (Revan Bölümü, nr. 1390, nr. 1392, nr. 1393), Paris Nüshası (Paris Bibliothèque Nationale, Regius Bölümü, no. Supp. Turc. 737), Berlin Nüshası (Staatsbibliothek zu Berlin, Ms. Or. Quart. 1823) ve Ankara Üniversitesi Nüshası (Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, İsmail Saib Bölümü, nr. 1727). Araştırmacı ayrıca eserin Paris ve Leiden nüshalarından faydalanan Houtsma neşri (Recueil de Textes Relatives l'histoire des Seldjucides, III, Leiden, E. J. Brill, 1902) ile Millet Genel Kütüphanesi, Ali Emiri Bölümü'nde (nr. 332) bulunan daha geç tarihli bir yazmasından da faydalanmıştır.

Burada tanıtacağımız çalışma; önsöz, içindekiler, kısaltmalar, giriş, indeks, nüsha karşılaştırma cetveli, ekler ve metnin tıpkıbasımından oluşmaktadır.

Araştırmacı çalışmanın önsözünde (s. V-VI), eserin telif sebebi, muhtevası, eserin kaleme alındığı dönem ve tıpkıbasım için esas alınan nüsha hakkında bilgi vermektedir. Daha sonra çalışmayı hazırlarken yardımını gördüğü kişilere teşekkür ederek İçindekiler kısmına (s. VII-VIII) geçer. Bu kısımdan sonra da Kısaltmalar (s. X) gelir.

Araştırmacı çalışmanın Girişinde (s. 1-5) eserin müellifi hakkında okuyucuya bilgi vermeyi uygun görmüştür. Bu kısımdan sonra, "Eser" (s. 5) başlığı altında; *Selçuk-nâme*, *Selçuk-nâme*'nin tarihi değeri ve hazırlanırken faydalanan kaynak eserlerle olan bağlantıları ile *Selçuk-nâme*'nin nüshaları hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmacı, *Selçuk-nâme* alt başlığı içinde (s. 5-8), eserin içeriği, yazıldığı dönem ve eserin bölümleri hakkında verdiği bilgilerden sonra ikinci alt başlığa (s. 8-23) geçmektedir. Burada da eserin kaynak değeri ve özellikle de *Selçuk-nâme* ile İbn Bibî'nin *el-Evâmirü'l-Âlâ'iyye fi'l-umûri'l-Âlâ'iyye* adlı eseri arasındaki farklılıklar gösterilmiştir. Yine

bu başlık altında, eser üzerine yapılan çalışmalar da okuyucuya aktarılmıştır. *Selçuk-nâme*'nin nüshaları alt başlığında (s. 24-35) ise, eserin yurt içi ve yurt dışındaki nüshaları tanıtılmıştır.

Araştırmacı, müellif ve eser hakkında bilgi verdikten sonra, “Metnin Neşri ve İndeks Çalışmasında Uygulanan Yöntem” (s. 36-37) başlığı altında çalışmanın metodu hakkında malûmat vermektedir. Bu başlık altında tıpkıbasım çalışmasının Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü, nr. 1391’de kayıtlı olan nüshaya dayandığı, bu nüshanın diğer nüshalardan daha kapsamlı olduğu ve diğer nüshalar ile ortak özellikler taşıdığı belirtilmektedir. Ayrıca bu nüshanın tamamının harekeli olmasının da okuma hatalarının en aza indirgenmesine katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Yine sadece bu nüshada istinsah tarihinin bulunuyor olması da ayrıca not düşülmüştür. Nüsha bütün bu özellikleri nedeniyle, tıpkıbasım çalışması için uygun görülmüştür. Yine araştırmacı, metnin indeksi hazırlanırken, Türk Dil Kurumu tarafından esas alınan yazıçevirim (transkripsiyon) sistemini kullandığını belirtmektedir.

Araştırmacı çalışmasına; transkripsiyon alfabesi (s. 37-38), araştırmada yararlanılan kaynaklar (s. 39-42) ve metin içerisindeki konu başlıklarını (s. 43-50) vererek devam etmektedir. Bu başlıklardan sonra, çalışmada transkripsiyonlu Latin Alfabesi ile hazırlanmış kapsamlı bir “İndeks” (s. 51-76) ve “Nüsha Karşılaştırma Cetveli” (s. 77-86) yer almaktadır. “Ekler” (s. 87-100) başlığı altında ise eserin Paris, Berlin, Topkapı (Revan, nr. 1390 ve 1392) ve Ankara nüshalarının ilk ve son varaklarının resimlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın devamında, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*'un tıpkıbasımı (vr. 1b-454a) yer almaktadır. Metnin baskısı son derece kaliteli olup yazılar oldukça açık ve okunaklıdır. Eserin sonuna ilave edilen ayrıntılı dizin, araştırmacılara eserden istifade kolaylığı sağlamaktadır.

Bakır'ın çalışmasının da dâhil olduğu tıpkıbasım yayınları, bilim dünyası için son derece değerlidir. Zira bu çalışmalar, araştırmacılara yazma eser kütüphanelerinde bulunan kaynaklardan faydalanma kolaylığı sağlamaktadır. Böylelikle yazma eser kütüphanelerine ulaşma sıkıntısı çeken araştırmacılar, tıpkıbasımlar vasıtasıyla esere kolayca ulaşabilmekte, aynı zamanda da eserlerin dizinlerinden istifade ederek çalışmalarını daha hızlı bir şekilde yürütebilmektedirler. Yard. Doç. Dr. Abdullah Bakır'ın bu çalışmasının gerek Türkoloji gerekse Ortaçağ Türk tarihi araştırmalarına önemli bir katkı sağlayacağı ve alanında ciddi bir boşluğu dolduracağı muhakkaktır.

İbrahim DUMAN*

* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Doktora Öğrencisi, (İstanbul), dumanlee41@gmail.com

